

یک گام فراتر

در
برخی از حوزه های سیاست علمی کشور

نوشته

حسن حبیبی

انتشارات اطلاعات

تهران - ۱۳۸۵

حبیبی، حسن، ۱۳۱۵ -

يك گام فراتر در برخی از حوزه‌های سیاست علمی کشور / نوشته حسن حبیبی. - تهران: اطلاعات، ۱۳۸۵.

۵۲۰ ص.

ISBN 964 - 423 - 614 - 9

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه: زیر نویس.

۱. سیاست فرهنگی، ایران. ۲. فرهنگستان زبان و ادب فارسی. ۳. بنیاد ایران شناسی. ۴. زبان - برنامه ریزی. ۵. زبان - سیاست دولت. الف. مؤسسه اطلاعات. ب. عنوان.

۹۵۵/۰۰۴۴

DSR ۶۵ / ۶ ح ۲

م ۸۵ - ۳۹۴۸

کتابخانه ملی ایران

انتشارات اطلاعات

تهران: خیابان میرداماد، خیابان نفت جنوبی، روزنامه اطلاعات، شماره پستی ۱۵۴۹۹۵۱۹۹۹

تلفن: ۲۹۹۹۳۴۵۵ - ۶ تلفن دفتر توزیع و فروش: ۲۹۹۹۳۴۳۲

فروشگاه مرکزی: خیابان انقلاب اسلامی، رویروی دانشگاه تهران، تلفن: ۶۶۴۶-۷۲۳

يك گام فراتر در برخی از حوزه‌های سیاست علمی کشور

نوشته دکتر حسن حبیبی

نمونه خوان: محمود عباسی	حروف نگار: فاطمه حلوانی	صفحه پرداز: رحیم رضائی
طراح روی جلد: رشاد کنجی		حروف نگاری چاپ و هدای: مؤسسه اطلاعات

چاپ اول: ۱۳۸۵ شمارگان: ۲۱۰۰ نسخه

قیمت: ۳۲۰۰ تومان

ISBN: 964-423-614-9

شابک: ۹۶۴-۴۲۳-۶۱۴-۹

Printed in Iran

همه حقوق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است.

فهرست مطالب

۱۳

مطلع

عنوان یکم

نکته‌هایی دربارهٔ سیاست علمی کشور و تأملاتی در زمینهٔ برخی از اولویت‌های پژوهشی و مطالعات ایران شناختی بومی

بخش اول

سیاست علمی کشور، سیاست‌گذاری در زمینهٔ توسعهٔ پایدار علمی و فرهنگی و جایگاه فرهنگستان

زبان و ادب فارسی در قلمرو سیاست علمی

بهرهٔ اول: طرح مسئله: مقدمه‌ای بر سیاست‌گذاری در زمینهٔ توسعهٔ پایدار علمی و فرهنگی..... ۲۱

بهرهٔ دوم: بحثی در سیاست علمی کشور و جایگاه فرهنگستان‌ها، به ویژه فرهنگستان زبان و ادب

فارسی در قلمرو سیاست علمی کشور و برنامه‌ریزی زبان و ادب فارسی..... ۳۱

مقدمه..... ۳۱

فصل اول: برخی از مبانی و اصول موضوعه..... ۳۲

۵۶	فصل دوم: جایگاه فرهنگستان زبان و ادب فارسی در سیاست علمی کشور
۶۱	فصل سوم: فرهنگ جامع زبان فارسی
۸۰	فصل چهارم: واژه‌گزینی
۹۳	فصل پنجم: گویش‌شناسی
	فصل ششم: زبان و رایانه: برنامه‌ای بررسی و تحقیق مسائل زبانی و ادبی فارسی در
۹۵	محیط‌های رایانه‌ای
۱۰۲	فصل هفتم: دستور زبان فارسی
	خاتمه: ملاحظات درباره برخی دیگر از اقدامات در زمینه سیاست‌گذاری و
۱۰۳	برنامه‌ریزی

بخش دوم

یادداشت‌هایی در زمینه برخی از اولویت‌های پژوهشی و روش‌ها

۱۰۹	بهره اول: گامی فرابیش
۱۲۱	بهره دوم: روش گفتگوی فرهنگ‌ها در تحقیقات دانشگاهی
	بهره سوم: تأملاتی درباره مطالعات و تحقیقات مربوط به علوم اسلامی و ضرورت بازنگری در
۱۳۳	روش‌ها
۱۴۷	بهره چهارم: تأملاتی درباره مطالعات مربوط به هنر اسلامی
۱۷۷	بهره پنجم: وقت را غنیمت دان

بخش سوم

مطالعات ایران‌شناختی بومی

۱۹۳	بهره اول: ایران و بنیاد ایران‌شناسی
۱۹۳	۱- توسعه نظام یافته ایران‌شناسی در آینده و چند پرسش اساسی درباره آن
۲۰۳	۲- خطوط کلی فعالیت‌های بنیاد ایران‌شناسی
	بهره دوم: طرح بررسی سازمان اداری ایالات و ولایات / استانها و شهرستانها و شهرها و... در

۲۱۳	ایران از ابتدای مشروطیت تاکنون (۱۲۸۰ هـ. ش - ۱۳۸۴ هـ. ش).....
۲۲۳	بهره سوم: طرح بررسی پیشینه تهران از دویست سال پیش تاکنون.....
	بهره چهارم: طرح بررسی دیروز و امروز بازارهای تهران، شمیران و شهرری و بازارچه‌ها و
۲۳۵	بازارهای فرعی آنها در شهر و حومه از ابتدای دوره قاجار تاکنون.....
۲۴۹	بهره پنجم: طرح ایجاد گنجینه ایران‌شناسی (طبیعت، تمدن و فرهنگ ایران).....
۲۶۹	بهره ششم: دو طرح در زمینه بررسی مفاهیم و مصادیق فرهنگ و تمدن و آثار ایران.....
۲۶۹	• یکم: در رسانه‌های همگانی.....
	• دوم: مقدمه‌ای بر طرح جامع بررسی فرهنگ و تمدن ایرانی در ادبیات کودکان و
۲۸۱	نوجوانان و کتابهای درسی در صد سال اخیر.....

عنوان دوم

درباره زبان فارسی و برخی از مباحث مربوط

به اولویت‌های پژوهشی

بخش اول

زبان فارسی و هویت ملی ما

۲۹۱	بهره اول: زبان فارسی آئینه‌دار هویت ملی ما.....
۳۰۹	بهره دوم: برخی از مسائل زبان فارسی و گسترش آن.....
	فصل اول: ساماندهی آموزش زبان فارسی به فرزندان ایرانیان مقیم خارج و بیگانگان در
۳۰۹	ایران و خارج کشور.....
۳۲۰	فصل دوم: چند نکته درباره آموزش زبان فارسی به داوطلبان آموختن این زبان.....
	فصل سوم: بررسی وضعیت کنونی آموزش زبان فارسی به فرزندان ایرانیان مقیم
	خارج و اتباع خارجی در خارج و داخل کشور و راههای ارتقای کیفیت آموزشها و
۳۳۴	پیشنهاد شیوه‌های نو.....
	فصل چهارم: شرایط لازم برای توسعه تحقیقات ایران‌شناسی از طریق هماهنگی و

- همکاری با ایران شناسان داخلی و خارجی ۳۴۵
- بهره سوم: صد و ده واژه قرآن کریم در زبان محاوره مردم تهران (در چهل سال قبل) ۳۵۳
- بهره چهارم: حصه‌ای از چند و چون قصه‌های آذربیدی ۳۸۳

بخش دوم

برخی از مباحث زبان تخصصی حقوقی

- بهره اول: طرح تدوین اصطلاحات و تعبیرات حقوقی بر اساس قوانین و مقررات و دیگر اسناد حقوقی صد ساله اخیر و گزارش کوتاهی از زبان حقوقی این دوره ۴۲۳
- بهره دوم: برخی از ویژگی‌های زبانی و نمونه‌هایی از اصطلاحات حقوق اداری و دیوانی در سه قانون مهم مجلس اول دوره مشروطه ۴۳۳
- بهره سوم: چند نکته درباره اصطلاحات حقوقی بنیادی و جگونگی تعریف برخی از آنها ۴۵۹
- بهره چهارم: درباره تفسیر حقوقی، قانونی و قضائی ۴۸۷

تجدید مطلع

- گزارش خلاصه‌ای از دل مشغولی‌ها ۵۱۹

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين

مطلع

اوراق پیش روی خواننده گرامی حاصل بی حاصلی های دوسه ساله اخیر را قم این
سطور و دل مشغولی های مستمر سالیانی دراز است که بر پایه يك طرح کلی منسجم و
هماهنگ درباره سیاست علمی کشور و نشیب و فرازها و موانع و دشواری ها و چارچوب ها
و مبانی و اصول این سیاست استوار است و بنای آن بر این است که بیش و کم فارغ از
کلی گونی های مرسوم به بحث درباره چند مفهوم بنیادین زیر و لایه نمونه ها و مثال های
روشن در خصوص آنها بپردازد:

• علم بومی، به ویژه در قلمرو علوم انسانی • اولویت های پژوهشی • سیاست گذاری
و برنامه ریزی در برخی از زمینه های پژوهشی و آموزشی • وظیفه دستگاه های
سیاست گذار و برنامه ریز • زبان فارسی به عنوان رکن مهم هویت ملی و وحدت ملی
• روش های تحقیق و سطح بندی در مراحل و سلسله مراتب بررسی ها • ارائه نمونه هایی از
اولویت های پژوهشی .

عنوان های کتاب و بهره ها و فصول آن بیش از آنچه ظاهر شان حکایت می کنند با

يكديگر مرتبند و يك كل به نسبت جامع و هماهنگ را تشكيل می دهند. نکته هائی چند از چگونگی ارتباط اجزای كتاب در بهره اول بخش اول (طرح مسئله: مقدمه ای بر سياستگذاری در زمینه توسعه پایدار علمی و فرهنگی) آمده است و بنا بر این تکرار آن در اینجا بی مورد است. در طرح كتاب راقم این سطور به جستجوی نکته هائی برآمده است، که در آغاز همین یادداشت بدانها اشاره شد، به گونه ای که نتایج حاصل از بحث ها، يكديگر را کامل کنند و به ویژه نمونه ها در تعامل و قابل مقایسه باهم باشند. برخی از این نتایج به مناسبت، در چند همایش و میز گرد و یا سخنرانی مستقل مطرح شده است. نتیجه بررسی های بعدی نیز به بسیاری از متن های نخستین افزوده شده یا آنها را احك و اصلاح کرده است.

به بهره هائی که در سخنرانی ها مورد استفاده قرار گرفته بودند، به مناسبت موقعیت های زمانی و مکانی نکته هائی افزوده شده بود، گهگاه نیز حاضران در جلسه با نام یا عنوان طرف خطاب بوده اند. این اضافات که نظم منطقی فصول كتاب را برهم می زدند به کناری نهاده شده اند و متن کنونی به صورت ابتدائی اش برگردانده شده است. تنها در دو بهره از كتاب (بهره دوم از بخش دوم و بهره اول از بخش سوم) به علت وجود برخی از اشارات قابل توجه و مفید صورتهای عرضه شده در جلسه (سه مورد) حفظ شده اند. متن بهره دوم از بخش دوم مربوط به جلسه ای است که در ۲۷ / آذرماه / ۱۳۸۲، به توسط فرهنگستان های چهارگانه جمهوری اسلامی ایران برگزار شده است. در این متن برخی از اولویت های مربوط به مسائل فرهنگی و دانشگاهی مورد اشاره صریح قرار گرفته است.

مخاطبان متن بهره اول بخش سوم تحت عنوان «ایران و بنیاد ایران شناسی» شرکت کنندگان در دو همایش ملی ایران شناسی (۲۷ خرداد ۱۳۸۱ و ۳۰ آذر تادی ۱۳۸۳) در جلسه عمومی همایش اول (۲۷ خرداد ۱۳۸۱) و جلسه افتتاحیه همایش دوم (۳۰ آذر ۱۳۸۳) هستند.

هم چنین بهره های سوم و چهارم بخش دوم از عنوان دوم به ترتیب در جشن نامه های استاد دکتر خوانساری و استاد خر مشاهی درج شده اند، و هر يك از آنها مقدمه کوتاهی دارند که در كتاب حاضر هم چنان حفظ شده اند.

باری راقم این سطور در دو دهه اخیر از تکرار چند مطلب که در آغاز این یادداشت بدانها اشاره شد، بسیار بیشتر از آنچه همواره روش مختارش بوده اصرار ورزیده و از اینکه مواجه با لوم لاثمان گردد نهر اسیده است. شاید بتوان گفت که بیشتر نزدیک به تمامی اوراق این کتاب برخی از آن مباحث را هماهنگ کرده و همراه با برخی مثالهای به نسبت روشن در زمینه اولویت های پژوهشی و یا مصداق هائی از سیاست گذاری و برنامه ریزی عرضه نموده است.

هر چند که پس از گذشت زمانی به نسبت طولانی به برخی از آنچه گفته و نوشته ام نیم نگاهی و یا عنایتی شده است و هر چند که در این یادداشت نمی توان و نباید، وارد وادی گله و شکایت شد، اما به هر حال از این پرسش نمی توان صرف نظر کرد که چرا در مواردی که به مباحث علمی مربوط می شود و روز و ساعت تصمیم گیری و عمل به تصمیم ها اهمیت دارد، بیش از اندازه تعلل می کنیم و یا کار را با بحث های غیر مفید به عهده تعویق می افکنیم و هنگامی که تأخیر را بیش از حد می بینیم، برای جبران بی توجهی ها با شتاب، به کارهای ناپخته و مطالعه نشده دست می یازیم. نه برای رفتار اول توجیهی منطقی داریم و نه می توانیم ضابطه و قاعده ای را برای چنین شتابزدگی ها، مستند قرار دهیم.

آنچه درباره مسائل مهم علمی و فرهنگی گفته و نوشته می شود باید به توسط دستگاه های تصمیم ساز و تصمیم گیر به بوتۀ نقد نهاده شود و درباره غث و سمین نوشته ها و گفته ها به طور صریح، دلسوزانه و به قاعده اظهار نظر شود و سپس تصمیم لازم اتخاذ گردد.

اما در این زمانه برخلاف نصیحت سعدی - که در حال حاضر آن را کمتر می خوانیم و بنا نداریم که فرزندانمان را تشویق و توصیه کنیم که «هری پاتر» از دست فرو نهند و گلستان و بوستان را به دست گیرند و بخوانند و بدانند که: متکلم را تا کسی عیب نگیرد سخنش صلاح نیزید، آری در این روزگار کمتر روش بحث و بررسی و نقد و حک و اصلاح را اعمال می کنیم و در نتیجه با نظرات بیش و کم ناقص و نقد نشده دست به کارهای ضربتی می زنیم. چنین وضعی سبب می شود که بیشتر اوقات کارهائی که در گذشته به نتیجه نرسیده اند دیگر بار بلکه بارها تکرار شوند. روشن است که این روش ما را کمتر به نتایجی که انتظار داریم می رسانند.

سخن کوتاه، آنچه در این کتاب آمده است، در پی تشریح برخی از عناصر عمده

سازنده سیاست علمی و برخی مفاهیم سیاستگذاری است. مطالبی هم که ناظر به مولود خاص اند در صدد عرضه نکته‌هائی هستند که هر يك از آنها به وجهی از وجوه سیاستگذاری در يك رشته معین پرداخته‌اند. از جمله:

● زبان فارسی به طور عام ● زبان تخصصی حقوقی ● فارسی به عنوان عنصر مقوم بسیار مهم هویت ملی ● مصداق‌هائی از اولویت‌های تحقیقاتی ● وظائف فرهنگستان زبان و ادب فارسی ● و نیز نمونه‌هائی از مطالعات ایران شناختی که به علت فرایند فراموش شدن برخی از اطلاعات، در طول زمان، پرداختن به آنها جنبه فوریت دارد.

اگر آنچه در این اوراق آمده است بتواند توجه صاحب نظران را به اصل مفاهیم و مطالب معطوف دارد و موجب گردد که راه‌حل‌های اصولی، ولو بطور کامل مخالف با آنچه در این کتاب آمده است، عرضه شود، نویسنده بیش از آنچه انتظار داشته به هدف خود رسیده است و شکر گزار خداوند و هم‌سیاسگزاران اهل نظری است که نیم‌نگاهی بدین اوراق افکنده‌اند.

و آخر دعویٰ ان الحمد لله رب العالمین

ای غایت عقل و عشق در گفت و شنفت

در ختم سخن حمد تو می‌باید گفت

بنده خدا: حسن حبیبی

۱۲ فروردین ماه ۱۳۸۵

